

Satiry Hradeckého rukopisu

Zopakujme si ...

Otázky k diskusi na úvod:

1. Promluvte o době vlády Karla IV. (1346-1378) na českém území.
2. Z hlediska literárního považujeme toto období za vrchol středověké české psané literatury. Pojednejte o tom, co je typické pro literaturu této doby.
3. Charakterizujte stručně Legendu o svatém Prokopovi.
4. Co jste si zapamatovali o Životě svaté Kateřiny?
5. Srovnajte tyto dvě legendy v základních bodech a vyjádřete znovu vlastními slovy, co je to legenda.

Karel IV, český a římský král, na miniatuře Gelnausenově kodexu

(www.wikipedia.cz)

evropský
sociální
fond v ČR

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Literárněhistorický kontext

Zopakujme si ...

Vrchol středověké literatury (pol. 14. století – poč. 15. století)

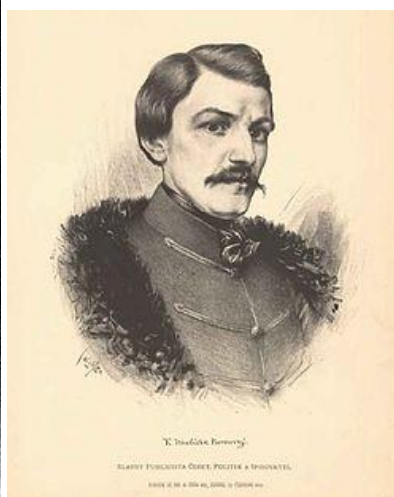
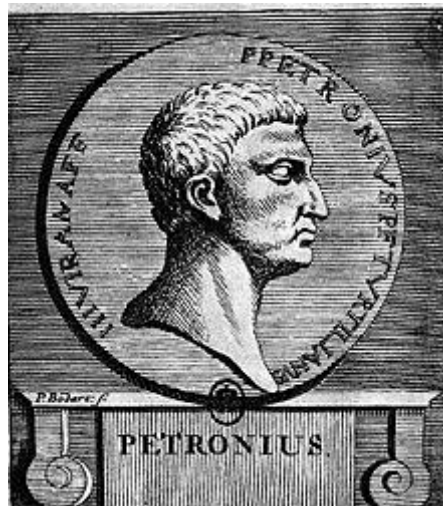
Praha se stává **významným střediskem vzdělanosti**. V roce 1348 byla založena Karlova univerzita, první ve střední Evropě. Literatura mohutní žánrově, na její vytváření mají vliv **univerzitní vzdělanci z řad měšťanstva**. Objevují se v ní nové literární druhy – **světská lyrika a drama** (které dokládá výrazný posun v pojetí tématu vyhrazeného do té doby pouze duchovní tvorbě).

Ke **světské** zábavné literatuře řadíme první česky psané **drama** - **Mastičkáře**. Nejznámějším staročeským dílem rytířské veršované epiky je epos **Tristram a Izalda**. V rámci **duchovní veršované epiky** vznikla dvě česky psaná díla **Legenda o svatém Prokopovi** a **Život svaté Kateřiny**. K mohutně rozvíjející se **satíře** patří satiry tzv. Hradeckého rukopisu (**Desatero kázanie božie, Satiry o řemeslnících a konšelích, O liščě a čbánu**) nebo mladší veršovaná skladba **Podkoní a žák**.

(Literatura I, Výklad, Scientia 2003)

Otázky k zamyšlení:

- Jak chápete literární pojem satira?
- Která satirická díla z předchozího studia znáte?
- Kteří autoři patří k nejvýznamnějším satirikům v české literatuře?

Satiry tzv. Hradeckého rukopisu

Zapište si na základě výkladové pasáže základní informace do sešitu:

Hradecký rukopis představuje soubor humorných satir pocházejících z **60. let 14. století**, určených **pro měšťanskou vrstvu**.

Autor je neznámý.

Tento rukopis objevil Josef Dobrovský (1753 – 1829, český filolog a historik) a byl pojmenován **podle místa naleziště – Hradce Králové**.

Které nejznámější skladby byly zařazeny do Hradeckého rukopisu?

- **Desatero kázanie božie**
- **Satiry o řemeslnících a konšelích**
- **bajka o Liščě a čbánu**
- **Legenda o svatém Prokopu** (viz DUM III/2-CJ1/2.12/Šv)

Tyto skladby jsou psány převážně osmislabičným veršem a pro jejich stylovou a tematickou podobnost i jejich zařazení k tzv. Hradeckému rukopisu **lze předpokládat, že mají stejného autora**.

(Literatura I, Výklad, Scientia 2003)

Desatero kázanie božie

(asi 60. léta 14. století)

Otázky k zamyšlení:

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

- Z jaké části Bible tento motiv pochází?
- Popište, s jakou biblickou postavou je Desatero spjato?
- Zopakujte si, co představovalo Desatero božích přikázání?

K nejznámějším dílům **středověké česky psané satiry** patří veršovaný text nazvaný **Desatero kázanie božie**. Tento text představuje po vzoru formulace jednotlivých přikázání tři skupiny hříšníků, kteří přikázání nedodržují. V této souvislosti mluvíme **o kritice společnosti**, humornou formou – tedy **o satíře**.

(Literatura I, Výklad, Scientia 2003)

Výňatky z díla

Přečtěte si následující ukázky a odpovězte na otázky následující za textem:

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

GYMNÁZIUM
PRACHEŇ

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Sedmé kázanie

Sedmé jest kázanie božie:

Nekradte cuzého sbožie.

Trój lid toto přestupuje,
jímž sobě peklo kupuje.

Prvý, jenž cuzé otjímá,
toho črt u pekla pojímá.

Ten se zlý lid velmi rozmohl,
bezmála vše dobré přemohl:

Zlá kniežata i zlé hrabie,
vévody i zlé lankrabie,

vládyky, kupci i chlapstvo,
biskupi, mniši, žakovstvo,

zlé jěptišky, křižovníci,
a k tomu zlí kanovníci,

panošiče i vladaři,

vyvržení z pekla ohaři,

všichni cuzé otjímají,

a proto těžký hřiech jmají.

(...)

přikázání

odjímá

říšská knížata

poddaní

studentstvo, klerici

dvorští služebníci; správcové

- *Které přikázání je v tomto výňatku porušováno?*
- *Doložte z textu, zda převažuje verš s osmislabičným jádrem.*
- *Určete druh rýmu.*
- *Dokažte v textu, že autorova kritika se týká nejen duchovních témat, ale i měšťanstva (a obecně celé společnosti).*

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

GYMNÁZIUM
PRACHATICE

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Kniežata i zákonníci,
jěptišky i kanovníci,
i vy, páni, znamenajte
a své chudiny nechajte!
Což na nich více žádáte,
nežli uložené jmáte,
proti Bohu to činíte
a svú duši tiem viníte.
Vizte, kak jste smyslem hlúpi,
že činíte jako trúpi:
Trúp zjiedá cuzé úsilé,
líbo málo, líbo velé;
a když sě zle trúpom stává,
že jě včely ven vypudie,
s sobú bydliti nedadie.
(...)

mniši

zatěžujete duši vinou

trubci

jídá; práci

bud'... nebo; mnoho

nedovolí

- Jaké **obraznosti** je využito v této ukázce? Zobecněte, kdo je ke komu *přirovnáván a proč.*

Ješče kradú více toho,
a těch jest mnichóv přemnoho,
kdyžto koho zpoviedají
a čie tajenstvie zviedají.
Když mnichu die, který dercě
a cuzého sbožie bercě:
„Daj mi dobrú radu z toho,
učinil jsem zlého mnoho;
desět sem kostelóv vybil,
kněží oblúpil i přěbil,
kradl sem, při vedl i přěbíjal,
žehl sem, svú rukú vybíjal.

**odírá
bere**

**pobil
loupil**

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

GYMNÁZIUM
PRACHATICE

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Toť pravím, otčíku milý,
byl sem ke všiem zlosti čilý.
(...)

Proto za vše zaviňenie,
proši, bratr, daj mi pokánie.

Nemohuť se nic postiti,
ani na ktorú pút jíti,
na jutrní vstáti nemohu,
učiniž, což líbo Bohu;

a páteřiev nerad pěji
a jiných modlitv neuměji.“

„Snadno, synku, toho zbudeš,
ač mne poslúchati budeš:

my jsme bratřie velmi chudí,
nám jinak nic nepřichodí,
jedno což vy pomáháte,
svú almužnu nám dáváte.

Zbavuji tie hřiechu toho,
což si kdy učinil, všeho;
Daj mi za tři hřiechy jednu
k mému oděnici hřivnu.“

Tak činie zlí zpovědníci,
Mnohých lidí přeludníci,
(...).

**Otčenáše
modliteb
zbavíš se**

nic nedostávám

oděv, drahý kov (platidlo)

- V tomto *fiktivním rozhovoru* vystupují *dvě postavy* – mnich (zpovědník) a pán (feudál). *Popište tento dialog*. Jak skončí?
- Co prozrazují *postavy o svém jednání* – je toto jednání v souladu s výkladem Desatera božího přikázání?
- Najdete v textu *hyperbolu*?

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

GYMNÁZIUM
PRACHATICE

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Satiry o řemeslnících a konšelích

(asi 60. léta 14. století)

Pro tento soubor tzv. Hradeckého rukopisu je typická **kritika jednotlivých profesí**. Jedná se soubor sedmi textů nazvaných dodatečně Satiry o řemeslnících a konšelích. Na řadu jsou zde kritizováni ševci, městští radní, kováři, sladovníci, lazebníci, řezníci a pekaři. Autor poukazuje zejména na to, **jak se neprávem obohacují**.

Výňatky z díla

Přečtěte si následující ukázkou a odpovězte na otázky následující za textem:

Řezník

Tretieť jáz vědě do něho:
ktož masa kúpí u něho,
že jmu prodává kozinu
za nejlepší skopcěvinu, (...)
Čtvrtéhoť sě rád přijímá:
kdyžtoť jest najvěčšie zima
budeť vodú oblévati,
maso, rožny rozpierati,
aby jemu zmrzli v noci
hovědina i ti skopci.
Takť po jeho vóli bude,
tři čiesti jemu ho přibude,
mnohoť lidu oklamává,
když on to maso prodává.
(...)

přidrzuje se

roztahovati na rožně

části

- **Kdo a jak je v ukázce kritizován?** Popište jeho obchodování.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

GYMNÁZIUM
PRACHATICE

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

- Najděte v textu *staročeský zápis* osobního zájmena, jehož podoba by dnes znamenala hrubou chybu.
- Doložte z textu, zda převažuje *verš s osmislabičným jádrem*.
- Určete *druh rýmu*.
- Je tato satirická skladba *literární formou obdobná předcházejícímu Desateru?*

Shrnutí:

pojem SATIRA

Zapište si pro nás teď již širší definici tohoto literárního pojmu:

SATIRA – využívá zejména **humoru, ironie a hyperboly ke kritice negativních jevů ve společnosti**. V satirách středověké literatury byla většinou také vyslovena určitá didaxe (ponaučení) nebo hrozba hříšníkům.